

ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ АСПЕКТ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Криворучко М.Ю.

Черкаський державний бізнес-коледж

Стаття присвячена дослідженню загальноосвітнього аспекту економічної освіти. Охарактеризовано зміни в орієнтованості освіти, які виникають в умовах ринкової економіки та глобалізації. Проаналізовано вплив зазначених змін на загальноосвітній компонент економічної освіти. Акцентовано увагу на тому, що загальноосвітній аспект економічної освіти, реалізація якого забезпечується опануванням фундаментальних дисциплін, зберігає свою актуальність в умовах глобалізації і прискорення темпу змін в соціально-економічному середовищі.

Ключові слова: тенденції розвитку економічної освіти, загальноосвітній та фаховий аспекти освіти, філософія освіти, цілісність світогляду, стандартизація та схематизація освіти.

Постановка проблеми. Динаміка соціально-економічних перетворень зумовлює зміни в освіті, в тому числі – економічній. Ускладнення і прискорення економічного розвитку зумовлює підвищення вимог до підготовки економістів в таких двох важливих аспектах як загальноосвітній (орієнтований на формування цілісного світогляду) та фаховий (набуття необхідних для професії знань та навиків). Між функціями освіти в зазначених аспектах можуть виникати протиріччя: в умовах ринкової економіки роботодавець розглядає потенційного працівника (фахівця) як набір конкретних навиків, необхідних для найбільш ефективного (найбільша кількість за найменшу вартість) виконання визначеного кола обов'язків, в той час як суспільство потребує підготовки освіченої особистості з високим рівнем загально-го розвитку.

Значна частина наукових праць зосереджена на компетентнісному аспекті економічної освіти, що покликаний надати майбутньому фахівцю достатній рівень підготовки для роботи в умовах динамічного ділового середовища. Разом з тим, загальноосвітній аспект економічної освіти залишається недостатньо висвітленим в сучасних дослідженнях.

Аналіз досліджень і публікацій. Інтерес для досліджуваної тематики становлять роботи таких авторів як Л. Гольяєва, А. Живець, С. Легенчук, К. Льюїс, Т. Мілевська, Р. Паркер, І. Помінова, М. Пушкар, О. Раєвнева, Н. Ушакова, Й. Шумпетер, К. Ясперс. Дослідження зазначених авторів присвячені питанням, дотичним до загальноосвітнього аспекту освіти, а саме проблемам філософії освіти, підготовки фахівців-економістів, оцінюванню якості надання освітніх послуг, поширення дистанційної форми освіти.

Невирішена частина проблеми. Дискусійною залишається проблематика орієнтованості економічної освіти – наскільки важливим для неї є загальноосвітній аспект.

Мета статті. Метою статті є аналіз проблематики загальноосвітньої підготовки фахівців-економістів, що дозволяє сформулювати такі завдання:

1) охарактеризувати зміни в орієнтованості освіти, які виникають в умовах ринкової економіки та глобалізації;

2) проаналізувати вплив зазначених змін на загальноосвітній компонент економічної освіти.

Виклад основного матеріалу. Грунтовний політекономічний погляд на проблеми освіти в умо-

вах ринкової економіки містить робота видатного економіста Й. Шумпетера «Капіталізм, соціалізм і демократія», присвячена порівняльному аналізу капіталістичного та соціалістичного суспільства. Й. Шумпетер дійшов висновку, що капіталізм, як це не парадоксально, нівелює індивідуалізм як ядро підприємництва – основи ринкової економіки. Постійне зростання рівня механізації економічного розвитку призводить до зниження ролі підприємницької функції, інноваційна діяльність за своєю суттю зводиться до рутини. Технологічний прогрес стає справою команд підготовлених фахівців, які створюють винаходи із заздалегідь визначеною сферою застосування, тобто, винахідництво втрачає такі ознаки як ризиковість та непередбачуваність. Подібна механізація в поєднанні із стандартизацією господарської діяльності призводить до деперсоналізації економічного прогресу: спостерігається тенденція до заміни індивідуальної діяльності роботою бюро і комітетів [1, с. 131-134].

Одним з наслідків процесу розвитку капіталізму вчений зазначає створення мережі освітніх закладів. Разом з тим, подібне зростання кількості навчальних закладів породжує дві важливі проблеми:

1) зростання попиту на освіту має наслідком зростання кількості вакансій педагогів незалежно від кількості людей, які мають природні нахили до викладацької діяльності;

2) створення несприятливих умов для зайнятості: випускнику вузу важко знайти роботу внаслідок природної нездатності до професії за здобутою освітою або внаслідок університетського викладання неналежної якості.

Таким чином, висновок Й. Шумпетера, освіта перетворюється в бізнес, який сприяє безробіттю, що формує основу для соціальної напруги у суспільстві.

Дотичним до роботи Й. Шумпетера можна вважати дослідження німецького філософа-екзистенціаліста К. Ясперса «Ідея університету». Масовий характер освіти створює необхідність орієнтації навчального процесу на потреби більшості, маси, іншими словами – посередності. Механізація, стандартизація суспільного розвитку може знайти своє вираження у схематизації навчального процесу з негативними наслідками для останнього [2, с. 82-84].

Своєрідний погляд на популярність суспільних наук викладено в оригінальному творі епіс-

толярного жанру «Листи Баламута», автором якого є англійський християнський мислитель ХХ ст. К. Льюїс. Філософ, виходячи з точки зору християнства, дійшов висновку, що освіта в галузі суспільних наук (насамперед, економіки та соціології) сприяє духовному зубожінню людини через підміну поняття «реальне життя» – суспільні науки не розширюють світогляд і не формують світоглядну позицію, а здійснюють заміну розуміння людського буття шляхом вивчення наукових схем і теорій суспільного розвитку [3, с. 127-128].

У зазначеній праці К. Льюїс продемонстрував потенційну загрозу для суспільного розвитку, яка може виникнути внаслідок викривлення поняття «демократія», початкове (і правильне) значення якої зводиться до методу прийняття рішень. Аналізуючи тенденції розвитку освітньої системи Англії середини ХХ ст., мислитель акцентує увагу на перекручуванні значення поняття «демократія», даний термін набуває значення «я не гірший від тебе» – демократія стає синонімом рівності. Тотальна демократизація встановлює диктатуру рівності, в результаті чого деградує система освіти – вихідним принципом освіти стає інклюзивність, яка спрямована проти диференціації учнів та студентів за здібностями до навчання. Даний підхід, на думку К. Льюїса, створює сприятливе середовище для виховання такого домінуючого типу людини як посередність.

Поширення західних стандартів в економічній освіті обумовлює значний інтерес економістів-вчених і фахівців-практиків до проблем філософії економічної освіти. Критична стаття Р. Паркера «Чи можуть економісти врятувати економічну науку?» присвячена широкій дискусії щодо сучасного стану економіки як навчальної дисципліни і науки [4]. В ній автор вказує на загрозливі тенденції розвитку економіки, які можна узагальнити такими тезами:

- абстрактний характер економічної науки;
- надлишок уваги до застосування технічних прийомів;
- тотальна математизація змісту дисципліни і науки.

Автор акцентує увагу на негативних наслідках схематизації навчального процесу в економічній освіті, які знаходять вираження в зниженні рівня грамотності серед студентів і випускників-економістів, послабленні навиків аргументації та доведення. Р. Паркер висловлює думку, що сучасні PhD програми західного типу готують «талановитих ідіотів», які не орієнтуються в реальному економічному середовищі – PhD-програми випускають фахівців, які можуть працювати (викладати) лише в PhD-програмах, які орієнтують студентів на розвиток математичних навиків і вміння розв'язувати задачі, а не на здобуття знань з економіки.

Іншим аспектом дослідження стану освіти в галузі економіки є динамічний розвиток дистанційної освіти завдяки сучасним інформаційним технологіям. Н. Ушакова та І. Помінова справедливо зазначають, що дистанційна (он-лайн) освіта є інноваційним та відносно дешевим способом транскордонного поширення знань серед значної аудиторії. Разом з тим, автори вказують на загрозу посилення гегемонії системи вищої освіти

англо-американського типу в процесі транскордонного поширення дистанційної освіти [5, с. 116].

В ході аналізу тенденцій в сфері економічної освіти можна спостерігати цікаве протиріччя. Орієнтованість освітнього процесу на відносно дешеве і швидке навчання визначає підходи в оцінюванні якості освітніх послуг їх користувачами. В процесі розробки методики оцінювання якості освітніх послуг О. Раєвнева, Л. Гольцяєва, Т. Мілевська серед головних критеріїв зазначають набуття практичних навичок, уміння робити презентації, обробляти інформацію за допомогою програм тощо, в той час як освітній аспект загального розвитку відображений лише в одному пункті оцінювання – розкриття особистісних якостей [6, с. 84]. Разом з тим, аналіз сучасних вимог до економіста дозволяє виокремити таку характерну рису як поліфункціональність. А. Живець у своєму дослідженні вказує на важливість зазначеної вимоги до підготовки економістів та акцентує увагу на незадовільному стані кваліфікації економістів [7].

Виникає питання – як можна поєднати фахову поліфункціональність, яка є вимогою роботодавців, і орієнтованість освіти на поглиблення спеціалізації, набуття вузько-фахової компетентності, яка є об'єктивною закономірністю нашого часу? В даному випадку дивує позиція українських роботодавців – вони очікують висококваліфікованих, мотивованих, стійких до стресу, добросовісних, грамотних тощо, молодих випускників вузів, які швидко адаптуються до роботи в приватній компанії, зберігаючи при цьому високий рівень лояльності до українського роботодавця при всіх негативних аспектах ринкової економіки загалом і соціально-економічної ситуації в Україні зокрема. Авторська позиція полягає в тому, що при такому підході вимоги українських роботодавців до фахівців-економістів є завищеними. Якщо роботодавець зацікавлений у формуванні стабільного, досвідченого, висококваліфікованого колективу – він (роботодавець) повинен брати активну участь у його підготовці ще зі студентських років шляхом співпраці з вузами або участі у формуванні освітніх кластерів [8]. Такий підхід сприятиме формуванню стабільного і лояльного персоналу, а також налагодженню довгострокової співпраці з вузами в сфері підготовки кадрів. В разі механістичного підходу в процесі підбору кадрів, при якому майбутній працівник розглядається як функція – набір практичних навиків для виконання якомога більшого обсягу роботи при найменших витратах компанії – роботодавець чекає плинності кадрів, низький рівень професіоналізму персоналу, прорахунки в стратегічному плануванні і поточній діяльності.

Український роботодавець повинен розуміти, що рівень кваліфікації фахівця не обмежується його здатністю до виконання конкретних функцій. Наприклад, рівень кваліфікації бухгалтера не обмежується вмінням перенести інформацію з первинного документу в програму «1С: Бухгалтерія» чи зареєструвати податкову накладну в системі М.Е.Дос. Цікавим аргументом на підтримку авторської позиції може служити те, що за часів античності, для якої характерним був культ філософії, бухгалтер – це престижна, високоінтелектуальна спеціальність, до якої

прагнули потрапити люди з неординарними здібностями [9, с. 30]. Іншими словами, в умовах високого рівня інтелектуального розвитку суспільства професія економіста (бухгалтера) має глибше наповнення, тоді як ринкова економіка і глобалізація, які породжують стандартизацію господарського життя, усереднюють рівень підготовки фахівців інтелектуальних професій.

Результати аналізу тенденцій розвитку економічної науки вказують на значний рівень її теоретизації і схематизації. У випадку бухгалтерського обліку як прикладної дисципліни, розвиток цієї науки йде шляхом посилення позитивістських тенденцій у її опануванні: спрямованість вивчення обліку має переважно прикладний характер, що не стимулює формування діалектично-історичного розуміння розвитку обліку у фахівців-економістів. Високий рівень динаміки соціально-економічних змін обумовлює зміну парадигми обліку, наслідком чого стає розширення об'єкту обліку як науки і практичної сфери, що у свою чергу підвищує вимоги до бухгалтера. Приклад подібного розширення можна знайти в дисертаційній роботі С. Легенчука, яка містить наукову пропозицію включити до об'єктів обліку актив та капітал зовнішнього середовища [10].

Узагальнення вищевказаного дозволяє зробити певні висновки. Динамічні зміни в економічному розвитку зумовлюють зміни у філософії освіти – освіта змінюється у напрямку стандартизації, уніфікації, усереднення, демократизації та інклюзивності. В ході історичного розвитку цінність знання як чесноти еволюціонувала до рівня прагматичної корисності від отриманих навиків, які приносять безпосередній зиск фахівцю, нівелюючи загальноосвітню функцію навчання – без підпорядкування вищому принципу наука і освіта можуть давати лише фрагментарні, некомплексні знання. Фундаментальність характеру особистості (фахівця) забезпечується

фундаментальністю його освіти шляхом опанування філософських дисциплін (наприклад, метафізика, логіка, етика) – лише така освіта формує світогляд людини, здатної на довгострокове планування, для якої надійність і постійність є вихідними принципами діяльності на противагу «калейдоскопічному» характеру сучасної освіти та професійної діяльності.

Іншою важливою проблемою економічної освіти є поширення її дистанційної форми, яка забезпечує відносно дешеве і короткотривале навчання. Посилення тенденції розвитку он-лайн освіти в поєднанні із тенденцією стандартизації формальної освіти матиме наслідком нівелювання деонтологічної складової навчального процесу – складової, в рамках якої проявляється талант педагога як носія і комунікатора знання і цінностей. Загрозливою виглядає перспектива перетворення викладача із педагога у фахівця зі створення однотипних, стандартизованих освітніх матеріалів із простою, доступною, зрозумілою для посереднього студента інформацією.

Висновки. В результаті проведеного дослідження було окреслено проблеми сучасної освіти, проаналізовано проблеми загальноосвітнього аспекту підготовки фахівців економічного профілю. Поляризація освітньої підготовки економістів, розглянута на прикладі схематизації економічної теорії та переважанні позитивістського підходу у вивченні обліку, унеможлиблює підготовку повноцінного фахівця, формуючи лише фрагментарні знання, які не забезпечують формування цілісності мислення, необхідного для глибоких наукових досліджень та ґрунтовного опанування професії. Загальноосвітній аспект економічної освіти, реалізація якого забезпечується опануванням фундаментальних дисциплін, зберігає свою актуальність в умовах глобалізації і прискорення темпу змін в соціально-економічному середовищі.

Список літератури:

- Schumpeter J. (1976) Capitalism, socialism, and democracy. George Allen & Unwin (Publishers) Ltd.
- Ясперс К. Идея университета / К. Ясперс; пер. с нем. Т.В. Тягуновой; ред. перевода О.Н. Шпарага; под общ. ред. М.А. Гусаковского. – Минск: БГУ, 2006. – 159 с.
- Lewis C.S. (2002) The Complete C.S. Lewis Signature Classics. Harper San Francisco.
- Parker P. (1993) Can economists save economics? The American prospect. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prospect.org/article/can-economists-save-economics>.
- Ушакова Н.Г., Помінова І.І. Інституційні перетворення системи освіти в епоху глобалізації // Бізнес Інформ. – 2015. – № 11. – С. 114-118.
- Раєвська О.В., Гольцяєва Л.А., Мілевська Т.С. Методичний підхід до анкетування цільових груп – користувачів послуг ВНЗ // Бізнес Інформ. – 2016. – № 9. – С. 81-87.
- Живец А.Н. Профессиональная компетентность экономиста предприятия XXI века // Актуальные проблемы экономики. – 2017. – 2(188). – С. 195-206.
- Reshetnyak O.I., Zaika Y.A. The Prospects of Development of Ukraine's Economy through the Creation of Integrated Educational Clusters // Business Inform. – 2015. – № 7. – С. 48-53.
- Пушкар М.С., Гавришко Н.В., Романів Р.В. Історія обліку та контролю господарської діяльності: навч. посіб. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 223 с.
- Легенчук С.Ф. Розвиток теорії і методології бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук: спец. 08.00.09 «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)» / С.Ф. Легенчук. – Житомир, 2011. – 39 с.

Криворучко М.Ю.

Черкасский государственный бизнес-колледж

ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация

Статья посвящена исследованию общеобразовательного аспекта экономического образования. Охарактеризованы изменения в ориентированности образования, которые возникают в условиях рыночной экономики и глобализации. Проанализировано влияние указанных изменений на общеобразовательный компонент экономического образования. Акцентируется внимание на том, что общеобразовательный аспект экономического образования, реализация которого обеспечивается изучением фундаментальных дисциплин, сохраняет свою актуальность в условиях глобализации и ускорения темпа изменений в социально-экономической среде.

Ключевые слова: тенденции развития экономического образования, общеобразовательный и профессиональный аспекты образования, философия образования, целостность мировоззрения, стандартизация и схематизация образования.

Kryvoruchko M.Y.

Cherkasy State Business-College

COMPREHENSIVE ASPECT OF ECONOMIC EDUCATION

Summary

The article examines comprehensive aspect of economic education. The study points tendencies in education development under conditions of market economy and globalization. The research outcome provides analysis of the above-mentioned tendencies' impact on comprehensive aspect of economic education. The study focuses on the importance of economic educations' comprehensive aspect, to be reached by mastering fundamental disciplines, under conditions of globalization and acceleration of the pace of change in the socio-economic environment.

Keywords: tendencies in the economic education development, comprehensive and professional aspects in education, philosophy of education, integrity of worldview, standardization and schematization of education.